

**Громадська наукова організація
«Всеукраїнська Асамблея докторів наук із державного управління»**

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 14(28) 2023

Київ – 2023

**Public scientific Organization
«Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration»**

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

*(Series «Management and administration», Series «Law», Series «Economics»,
Series «Psychology», Series «Pedagogy»)*

Issue № 14(28) 2023

Kyiv – 2023

ISSN 2786-5274 Print

УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28))

**«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування»,
Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»):
журнал. 2023. № 14(28) 2023. С. 1324.**

Рекомендовано до друку Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 06.12.2023, № 3/12-23)

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.*

Журнал видається за наукової підтримки: Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації «Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання».

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290 журналу присвоєно категорію "Б" із права

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2022 № 89 журналу присвоєно категорію "Б" із педагогіки

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу присвоєно категорію "Б" із економіки та державного управління

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.06.2023 № 768 журналу присвоєно категорію "Б" зі спеціальностей 073 - менеджмент, 076 - підприємництво та торгівля, 015 - професійна освіта

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.08.2023 № 1035 журналу присвоєно категорію "Б" зі спеціальності 053 - психологія

Наукове видання включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.

Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління, права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення результатів наукових досліджень.

Головний редактор

Романенко Євген Олександрович - доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Генерального штабу Збройних Сил України, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Абуселідзе Георгій - завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)

Ушкальов В.В., Мартіянова М.П. 805
ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Хоптяр А.Ю. 816
СВІТОВА ГОТЕЛЬНА ІНДУСТРІЯ: ВИЗНАЧАЛЬНІ ТРЕНДИ У 2022-2023 РР.

СЕРІЯ «Педагогіка»

Boychenko V.V. 823
PEDAGOGICAL COMMUNICATION AS A KEY COMPETENCE FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL THINKING OF FUTURE TEACHERS

Leleka V.M. 838
INFORMATION SUPPLY OF US EDUCATIONAL INSTITUTIONS REGARDING THE EDUCATION OF STUDENTS' PHYSICAL CULTURE

Maksymchuk Zh.S., Horenko I.V., Tsaryk O.M., Sokol M.O. 846
OVERCOMING LOCALIZATION CHALLENGES IN SOCIAL MEDIA TEXTS: STRATEGIES FOR EFFECTIVE TRANSLATION

Бабич Н.М., Гарасимчук А.І. 856
ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ МОВЛЕННЄВИМ ДИЗОНТОГЕНЕЗОМ

Баличева Н.В. 869
ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Білик Л.В., Призванська Р.А., Чопик Л.І. 880
ОСОБЛИВОСТІ ПІДХОДІВ ДО КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Боровик Т.М., Мустафа О.О., Борисенко О.І. 889
ПЕРМАНЕНТНА ОСВІТА ЯК ВИД ДІЯЛЬНОСТІ

Боса В.П. 900
ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вертугіна В.М., Ковальчук М.В. 912
ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБОМ LEGO

Волкова Н.П., Лаврентьєва О.О. 924
ЛІДЕРСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Герлянд Т.М., Нагаєв В.М., Нагасва Г.О. 932
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ КОНЦЕПТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ У СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Горбач Н.В., Кальченко Т.М., Бортник Ю.М., Савченко О.О. 945
ПРИЧИНИ ТА ВИДИ ІНШОМОВНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДРУГОЇ МОВИ

УДК 376-056.264-053.5:81'234

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14\(28\)-856-868](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-14(28)-856-868)

Бабич Наталія Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, Київський університет імені Бориса Грінченка, бул. Ігоря Шамо, 18/2, м. Київ, 02154, тел.: (097) 404-20-92, <https://orcid.org/0000-0001-8923-8960>

Гарасимчук Аліна Ігорівна студентка 2 курсу другого (магістерського) рівня галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 016 Спеціальна освіта, освітньої програми 016.01.01 Логопедія, тел.: (093) 750-70-67

ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ВИРАЗНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ МОВЛЕННЄВИМ ДИЗОНТОГЕНЕЗОМ

Анотація. У статті розглядається дефініція «виразність мовлення» та компоненти, що входять до цього поняття, такі як артикуляція, інтонація, акцент, темп, гучність, ритм та мелодика мовлення. Формування виразності мовлення в дітей із мовленнєвим дизонтогенезом є важливим завданням для покращення якісного рівня їхнього життя та успішного соціального та академічного розвитку, саме це є важливим аспектом розвитку дитини, що впливає на її соціальну інтеграцію та навчання.

Окреслено особливості формування виразності мовлення у дітей із мовленнєвим дизонтогенезом, адже з ними важливо проводити логопедичну роботу для покращення виразності мовлення, зокрема звертаючи увагу на вищезазначені аспекти. Запропонований діагностичний інструментарій, який дозволив визначити рівень сформованості мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Констатовано, що діти молодшого шкільного віку з тяжкими порушеннями мовлення потребують покращення інтонаційної та емоційної виразності мовлення для успішної та конкретизованої комунікації серед однолітків та дорослих.

Для цього було запропоновано елементи технології формування виразності мовлення у дітей з мовленнєвим дизонтогенезом, яка була апробована та довела свою ефективність. Вона складалася з 11 тренінгів для дітей з порушеннями мовлення, які передбачали розвиток навичок модуляції голосу для передачі емоцій, розвиток виразності мовлення через імітацію ролей та сценаріїв, розвиток навичок слухання та наслідування інтонацій, вдосконалення навичок виразного мовлення під час спілкування, а також на покращення інтонаційної виразності мовлення у дітей із мовленнєвим дизонтогенезом в цілому, забезпечуючи різноманітні вправи та завдання для розвитку цього важливого аспекту комунікації.

Ключові слова: мелодійність, плавність мовлення, просодика, мовленнєві порушення, технологія, молодший шкільний вік, темп, ритм, пауза, логічний наголос.

Babych Nataliia Mykolaivna Ph.D. in Education, Associate Professor, Borys Grinchenko Kyiv University, blvd. I. Shamo, 18/2, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8923-8960>

Harasymchuk Alina Ihorivna 2nd year student, second (master's) level, field of knowledge 01 Education/Pedagogy, specialty 016 Special education, educational program 016.01.01 Speech therapy, tel.: (093) 750-70 -67

TECHNOLOGIES FOR THE FORMATION OF SPEECH EXPRESSION IN CHILDREN WITH SPEECH DISONTOGENESIS

Abstract. The article discusses the definition of "speech expressiveness" and the components that make up this concept, such as articulation, intonation, accent, tempo, loud, beat and melody of speech. Formation of speech expressiveness in children with speech dysfluency is an important task for improving the quality of their life and successful social and academic development, which is an important aspect of child development that affects their social integration and learning.

The features of the formation of speech expressiveness in children with speech dysontogenesis are outlined, because it is important to conduct speech therapy with them to improve speech expressiveness, in particular, paying attention to the above aspects. A diagnostic toolkit has been proposed to determine the level of formation of the melodic and intonational side of speech. It is stated that primary school children with severe speech disorders need to improve the intonation and emotional expressiveness of speech for successful and specific communication among peers and adults.

For this purpose, elements of the technology for forming expressive speech in children with speech dysontogenesis were proposed, which was tested and proved to be effective. It consisted of 11 trainings for children with speech disorders, which included the development of voice modulation skills to convey emotions, the development of speech expressiveness through imitation of roles and scenarios, the development of listening skills and imitation of intonations, the improvement of expressive speech skills during communication, as well as the improvement of intonational expressiveness in children with speech dysfluency in general, providing a variety of exercises and tasks to develop this important aspect of communication.

Keywords: melodiousness, fluency of speech, prosody, speech disorders, technology, primary school age, pace, beat, pause, logical emphasis.

Постановка проблеми. Формування виразності мовлення в дітей із мовленнєвим дизонтогенезом є важливим завданням для покращення якісного

рівня їхнього життя та успішного соціального та академічного розвитку, саме це є важливим аспектом розвитку дитини, що впливає на її соціальну інтеграцію та навчання. Діти з мовленнєвим дизонтогенезом можуть мати проблеми з правильною артикуляцією, дотриманням інтонації, темпу та ритму мовлення, використанням жестикуляції та міміки, що ускладнює їхнє спілкування з оточуючими. Вивчення та формування виразності мовлення в дітей із мовленнєвим дизонтогенезом допомагає покращити сприймання та використання мовлення, знижує ризик соціальної ізоляції та погіршення емоційного стану дитини. Крім того, правильно сформоване виразне мовлення є важливим фактором для успішної комунікації з однолітками та дорослими.

Однак більшість наукових доробків та методичних посібників концентрують увагу фахівців на роботі із різними складовими мовлення, і поза увагою залишається формування саме виразності мовлення в учнів із мовленнєвими труднощами. Отже, актуальним виступає питання осучаснення підходів до формування виразності мовлення в дітей із різним мовленнєвим дизонтогенезом, а саме використання інтерактивних технологій на різних етапах логопедичного супроводу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування просодичних характеристик мовлення у дітей з мовленнєвим дизонтогенезом з різних боків висвітлюють Н. Гавриш, В. Галущенко, С. Конопляста, К. Крутій, Н. Лепська, Ю. Рібцун та ін. Н. Ахтемова описує особливості опанування темпо-ритмічної організації мовлення. Х. Барна вивчала особливості інтонаційної виразності мовлення у дітей. Переважна більшість дослідників вивчають просодичні характеристики мовлення: наголос, мелодику, інтонацію, темп і ритм мовлення, однак саме виразність, як сукупність цих елементів, не була полем дослідження. Це вказує на потребу вивчення цього питання і розробку шляхів формування виразності мовлення у дітей із мовленнєвим дизонтогенезом.

Метою статті є аналіз результатів реалізації елементів технології формування виразності мовлення в дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення та визначення її ефективності.

Виклад основного матеріалу. Виразність мовлення є одним із важливих факторів загального розвитку мовлення дитини. Адже саме виразність допомагає дитині краще та цікавіше донести співрозмовнику власну думку, допомагає бути бажаним співрозмовником у будь-якому виді діяльності. Дитина молодшого шкільного віку має оволодіти умінням користуватись виразністю мовлення, щоб передавати власні думки, почуття, переживання. У цьому контексті все більшої актуальності набуває розвиток виразності, як важливої якості мовлення дітей як одного із засобів самовираження, особливо з огляду на сенситивність молодшого шкільного віку щодо розвитку мовлення й характерну для цього періоду, природну емоційність і мовленнєву чутливість.

Виразність мовлення – це багатоаспектне явище, що розглядається у лінгвістиці, психології та лінгводидактиці. Поняття «виразність мовлення» поєднує в собі два окремі, але взаємозалежні аспекти, що становлять діалектичну єдність: емоційну насиченість, тобто експресивність, а також образність [1].

В межах логопедії виразність мовлення – це правильна артикуляція, дотримання інтонації, темпу та ритму мовлення, використання жестикуляції та міміки. Дитина з мовленнєвим дизонтогенезом може мати проблеми з кожним із цих аспектів, що ускладнює її спілкування з оточуючими. Вивчення та формування виразності мовлення в дітей із мовленнєвим дизонтогенезом допомагає покращити їхнє сприйняття та використання мовлення, знижує ризик соціальної ізоляції та погіршення емоційного стану дитини. Крім того, правильно сформоване виразне мовлення є важливим фактором для успішної адаптації дитини до шкільного середовища та отримання нею якісної освіти [2].

Виразність мовлення може порушуватися при різних мовленнєвих порушеннях: при дислалії порушується артикуляція, коли особа має проблеми з вимовою певних звуків або звукових комбінацій, це може призвести до неправильної або нечіткої вимови, що зменшує виразність мовлення; при заїканні порушення виразності мовлення може робити мовлення менш зрозумілим та порушити ритм та інтонацію; при афазії відбувається порушення інтонації та виразності мовлення, яке може призводити до розриву в ланцюгу думок і робити мовлення нерозбірливим; при тахілалії швидкість мовлення може призвести до нечіткої артикуляції звуків і слів, дитина може не встигати вимовити слова чітко та повільно, що робить мовлення менш зрозумілим для інших; а при аутизмі у деяких випадках діти можуть мати важкості з розвитком виразного мовлення, включаючи інтонацію та імітацію мовлення [3, 4, 5].

Аналіз та вивчення науково-педагогічної та спеціальної літератури щодо окресленого явища дозволило визначити проблему для експериментального дослідження виразності мовлення у дітей молодшого шкільного віку із мовленнєвим дизонтогенезом.

Метою даного експериментального дослідження було визначити стан сформованості мелодико-інтонаційної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку задля розробки елементів технології формування виразності в учнів із порушеннями мовлення.

Для реалізації мети було поставлено такі задачі:

1) підібрати діагностичний інструментарій для визначення стану сформованості виразності мовлення дітей молодшого шкільного віку;

2) визначити рівень сформованості виразності мовлення молодших школярів з типовим рівнем розвитку та з мовленнєвими порушеннями, а саме можливості та здатність дітей відтворювати інтонаційні конструкції, робити логічний наголос, сприймати та відтворювати ритм, змінювати голос за силою та висотою;

3) розробити елементи технології формування виразності мовлення у дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення на основі визначених порушених механізмів просодичного компоненту.

Діагностичний інструментарій було розроблено на основі методики С. Коноплястої [2] та адаптовано відповідно віку дітей та особливостей розвитку. Дослідження складалося із п'яти блоків.

Блок №1 «Обстеження мовленнєвого дихання» був спрямований визначити характер дихання дитини в спокої та під час мовлення. Блок №2 «Обстеження відтворення інтонації» мав на меті виявити вміння учня початкових класів диференціювати різні інтонаційні структури в експресивному мовленні. Блок №3 «Обстеження модуляцій голосу за висотою» мав виявити вміння дитини визначати та інтонувати поступовий рух мелодії знизу догори, зверху донизу. Блок №4 «Обстеження модуляцій голосу за силою» допоміг визначити вміння дитини змінювати гучність голосу. Останній Блок №5 «Обстеження відтворення логічного наголосу» визначав можливості дитини виділяти голосом головне за змістом у фразі, тобто продукувати логічний наголос.

В кожному блоці відповідно до змісту завдань було визначено критерії оцінювання, що дали змогу визначити загальний рівень сформованості мелодико-інтонаційної сторони мовлення учнів молодших класів із мовленнєвими труднощами:

Високий рівень (від 20 до 16 балів). У дітей сформована мелодико-інтонаційна сторона мовлення. Голос не має порушень за тембральною окрасою. Діапазон їхнього голосу по силі і висоті відповідає віковим нормам. Сформовані темп і ритмічна сторона мовлення. Школярі в повній мірі володіють всіма способами передачі різних типів інтонації. В спонтанному мовленні діти використовують всі засоби інтонаційної виразності та не мають труднощів під час виконання спеціальних завдань. Завдання виконуються правильно та самостійно.

Достатній рівень (від 15 до 11 балів). У дітей спостерігається непостійне або нестійке порушення від норми за мелодико-інтонаційною характеристикою мовлення. Спонтанне мовлення достатньо інтоноване, але під час виконання спеціальних завдань часто спостерігаються неточність або окремі помилки під час передачі ритмічного та мелодійного малюнку. Завдання виконуються з помилками, але вони помічаються і самостійно виправляються. Темп виконання порушений (сповільнений, або пришвидшений).

Середній рівень (від 10 до 6 балів). У дітей відмічаються зміни голосу, непомітні для непідготовленого слухача. Ці зміни стосуються окремих або всіх інтонаційних компонентів. Учні мають труднощі під час виконання спеціальних завдань на відтворення різноманітних ритмічних та інтонаційних структур. Порушена модуляція голосу за висотою та силою, логічні наголоси

відтворюються зі складнощами, або не виконуються абсолютно. Дитина потребує активної допомоги дорослого.

Низький рівень (від 5 до 0 балів). У дітей спостерігаються грубі порушення мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Порушення тембру, сили та висоти голосу мають яскраво виражений характер, помітні самій дитині та оточуючим, що ускладнює процес комунікації. Учням недоступні завдання, які вимагають мимовільну зміну ритмічних та звуковисотних характеристик. Порушення інтонаційного оформлення у цій групі школярів проявляються як в самостійних висловлюваннях, так і під час виконання спеціальних тестових завдань. Учень не може впоратися із завданням, повторні інструкції неефективні.

В експериментальному дослідженні взяло участь 20 дітей молодшого шкільного віку: 10 учнів із тяжкими порушеннями мовлення зі спеціальної та загальноосвітньої школи міста Києва. Під час дослідження було чітко дотримано принципи Кодексу етики педагога: принцип законності, справедливості, гендерної рівності, незалежності педагога, відповідальності, домінантності інтересів учня, компетентності, сумлінності й порядності, а також честь та гідність не принижено, моралі дотримано, дискримінації не відбулося, анонімність збережено, здоров'ю не зашкоджено, враховано психологічні особливості, зокрема вікові. Про проведення дослідження батьки були проінформовані й надали усну та письмову згоду, яка збереглась у документації школи.

Узагальнені результати визначення рівня сформованості мелодико-інтонаційної сторони мовлення учнів молодших класів із тяжкими порушеннями мовлення та з типовим розвитком мовлення презентовано на діаграмі (рис. 1.1).

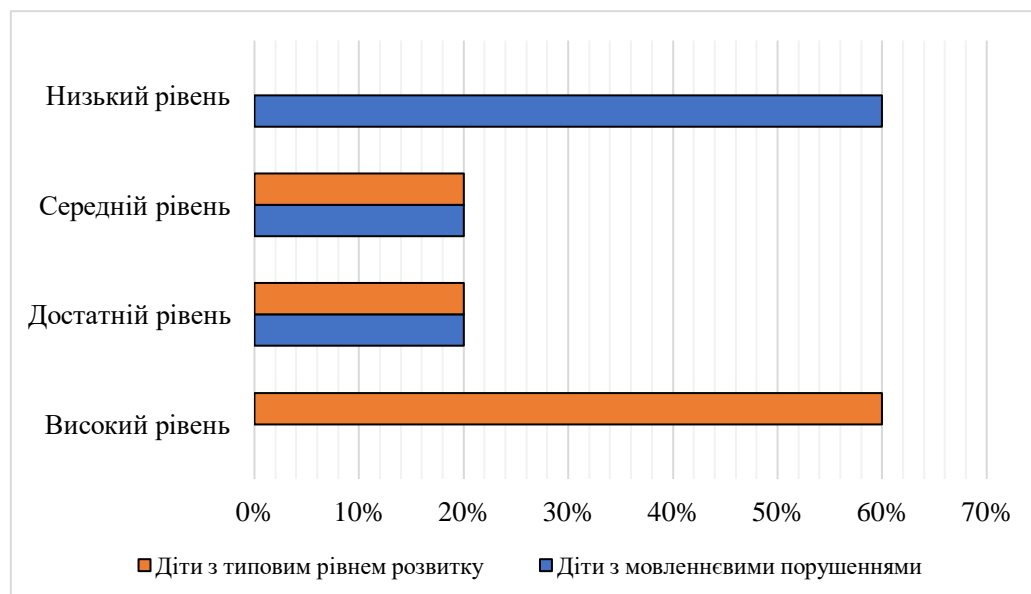

Рис. 1.1. Узагальнені результати рівня сформованості мелодійно-інтонаційної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку

Узагальнені дані свідчать, що більше половини дітей молодшого шкільного віку із важкими порушеннями мовлення мають низький рівень сформованості мелодико-інтонаційної сторони мовлення. У них спостерігаються порушення тембру, сили та висоти голосу, що мають яскраво виражений характер, який помітний самій дитині та оточуючим, що ускладнює процес комунікації. Дітям недоступні завдання, які вимагають довільну зміну ритмічних та звуковисотних характеристик. Порушення інтонаційного оформлення у цій групі дітей проявляються як в самостійних висловлюваннях, так і під час виконання спеціальних тестових завдань.

Порівню продемонстровано показники середнього і достатнього рівня. Для учнів із середнім рівнем характерні зміни голосу, непомітні для невідготовленого слухача. Ці зміни стосуються окремих або всіх інтонаційних компонентів. Школярі мають труднощі під час виконання спеціальних завдань на відтворення різноманітних ритмічних та інтонаційних структур.

В учнів із достатнім рівнем спостерігається непостійне або нестійке порушення мелодико-інтонаційної виразності мовлення, а саме спонтанне мовлення достатньо інтоноване, але під час виконання спеціальних завдань часто спостерігаються неточність або окремі помилки під час передачі ритмічного та мелодійного малюнку.

Після проведеного дослідження було проаналізовано механізми, які перешкоджають формуванню виразного мовлення та розроблено елементи технології його формування, яка включала 11 тренінгових занять (по 2 тренінга на кожен блок). Всього було проведено 11 тренінгів, 10 з яких для формування виразності мовлення у дітей молодшого шкільного віку з важкими порушеннями мовлення та 1 додатковий тренінг для покращення комунікативних навичок та ефективної взаємодії серед дітей направлений на емоційну виразність.

Логокорекційна робота в межах елементів розробленої технології проводилася на групі продовженого дня на фронтальних заняттях і мала систематичний характер. Тренінги включають в себе дидактичні ігри та спеціально підібрані вправи на формування просодичних компонентів мовлення, а також використовувалися на заняттях із розвитку мовлення, навчання грамоті, зображувальної діяльності, фізичної культури та на музичних заняттях з метою забезпечення комплексного підходу. Кожен тренінг включав в себе завдання з кожного блоку, який спрямований на подолання порушень тих чи інших механізмів, що були визначені на етапі діагностики, і які заважають учню виразно говорити. Зміст блоків містив завдання, які були інтегровані авторами статті з акторської майстерності.

Блок 1. Формування мовленнєвого дихання був спрямований на підготовку та контроль діафрагмального дихання.

Розвиток правильного дихання в дітей молодшого шкільного віку відіграє ключову роль у їхньому фізичному та психічному здоров'ї. В рамках

даного тренінгу роботу було спрямовано на розвиток діафрагмального типу дихання та використання методів зорового та тактильного контролю. Так розвиток відчуття руху діафрагми та передньої стінки живота в дітей через відбувалося послідовно у лежачому, сидячому та стоячому положенні.

Для розвитку елементів формування даного блоку дітям було запропоновано серію вправ, які передбачали тренування зорового та тактильного контролю у положеннях сидючи, лежачи та стоячи перед дзеркалом у поєднанні з діафрагмальним диханням.

Цей блок дозволив виробити у дітей відповідальність за своє дихання, розвиваючи не лише фізичні, але й ментальні аспекти здоров'я. Вірно організовані вправи, що комбінують зоровий та тактильний контроль, сприяють ефективному формуванню діафрагмального типу дихання в дітей молодшого шкільного віку.

Блок 2. Формування ритму мовлення був спрямований на сприймання та відтворення ритму мовлення.

Основною метою цього блоку була підготовка дітей до сприймання інтонаційної виразності через розрізнення та відтворення ритмічних структур мовлення. Це досягається за допомогою вправ, спрямованих на розвиток слухового сприймання та відтворення різних ритмічних структур.

Для розвитку елементів формування даного блоку дітям було запропоновано серію вправ, які передбачали тренування та відтворення слухового сприймання за допомогою ізольованих ударів, серії простих ударів та акцентованих ударів.

Використання запропонованих серій дозволило покращити навички, які важливі у формуванні їхньої інтонаційної виразності. Робота над слуховим сприйманням та відтворенням ритмічних структур створює необхідні передумови для подальшого засвоєння логічного наголосу та членування фрази в мовленні дітей.

Блок 3. Розвиток висоти та сили голосу був спрямований на розвиток висотних характеристик та сили голосу в процесі логопедичної роботи з дітьми.

Блок роботи над розвитком цих аспектів в мовленні визначається як ключовий для досягнення ефективної комунікації та інтонаційної виразності. Основною метою цього блоку є навчання дітей довільно змінювати висоту та силу свого голосу. Робота здійснюється наочно-слуховим методом, спрямованим на поступове розширення діапазону голосу від простого до складного.

Для розвитку елементів формування даного блоку дітям було запропоновано серію вправ, які передбачали тренування подовження проголошення звуків, посилення та ослаблення голосу, модуляцію голосу за силою без паузи, посилення голосу зі збільшенням тривалості звучання та відтворення речень зі зміною сили голосу.

Цей блок роботи не лише дозволив розвивати здатність дітей довільно змінювати висоту та силу голосу, а й надав їм інструменти для ефективної комунікації та інтонаційної виразності в мовленні. Робота над цими аспектами сприяє формуванню вмінь керувати своїм голосом у різних ситуаціях та надає можливість виражати свої думки чітко та виразно.

Блок 4. Формування інтонаційної виразності був спрямований на роботу з інтонацією.

Формування інтонаційної виразності в мовленні дітей є ключовим етапом корекційно-логопедичної роботи, оскільки воно впливає на якість та ефективність комунікації. У даному блоку діти ознайомилися з різними інтонаційними структурами та навчилися виражати їх за допомогою різних методів. Метою цього блоку є формування у дітей уявлень про інтонаційну виразність в імпресивному мовленні та навичок вираження різних інтонаційних структур.

Для розвитку елементів формування даного блоку дітям було запропоновано серію вправ, які передбачали тренування загальних уявлень інтонаційних структур за допомогою змін емоційного забарвлення голосу, а також вираження емоцій. Відбулось знайомство з розповідною, окличною та питальною інтонаціями та тренування подальшої диференціації інтонаційних структур.

Цей блок роботи сприяв не лише формуванню якісної інтонаційної виразності, а й розвитку комунікативних навичок, що є важливим елементом успішного мовленнєвого спілкування. Діти отримують можливість виявляти свої емоції та інтонаційно виражати свої думки, збагачуючи свій мовленнєвий арсенал.

Додатковий тренінг був створений для покращення комунікативних навичок та ефективної взаємодії серед дітей.

Він містив чотири етапи:

Перший етап: режим мовчання та відчуття себе у просторі був спрямований на створення сприятливого середовища для дітей.

Режим мовчання допомагає зняти тривожність та заспокоїти, а концентрація на простих мовленнєвих завданнях сприяє зосередженню уваги. Це стає фундаментом для подальших етапів, де діти починають взаємодіяти та виражати свої думки.

Другий етап: засвоєння емоційної та мовленнєвої виразності передбачав роботу над артикуляцією і містив артикуляційну гімнастику та мовленнєву зарядку.

Ключовим аспектом на цьому етапі є уповільнення всіх процесів, що сприяє як технічній роботі над мовленням, так і психологічному впливу. Діти вчаться виражати емоції через мовлення, звертаючи увагу на правильний темп, що впливає на їхні психомоторні навички.

Третій етап: редагування думок та удосконалення фрази.

Робота над редагуванням допомагає дітям усвідомлювати структуру власних думок та виражати їх чітко та лаконічно. Змістовність та ясність мовлення стають ключовими аспектами на цьому етапі.

Четвертий та п'ятий етапи: колективна розповідь та підготовка до виступу.

Колективна розповідь розвиває комунікативні навички дітей, вчить їх слухати одне одного та взаємодіяти. Учень готувався до виступу, що дало можливість спостерігати за власним розвитком та вдосконаленням мовлення. Запис виступу допоміг відстежити прогрес та визначити області для подальшого розвитку.

Цей тренінг сприяє створенню комфортного середовища для розвитку комунікативних та емоційних навичок. Діти, взявши участь у такому тренінгу, не лише розвивають свої мовленнєві навички, але й навчаються ефективно виражати свої емоції та взаємодіяти з оточуючими.

Після проведення формувального експерименту було проведено діагностичне обстеження для оцінки результатів, яке дозволило визначити ефективність проведеного експерименту при порівнянні результатів дітей молодшого шкільного віку із тяжкими порушеннями мовлення до та після експерименту.

Отримані дані за всіма п'ятьма блоками були об'єднані та представлені у вигляді узагальнення результатів стану мелодико-інтонаційної сторони мовлення учнів молодших класів із тяжкими порушеннями мовлення до та після експерименту (рис. 1.2):

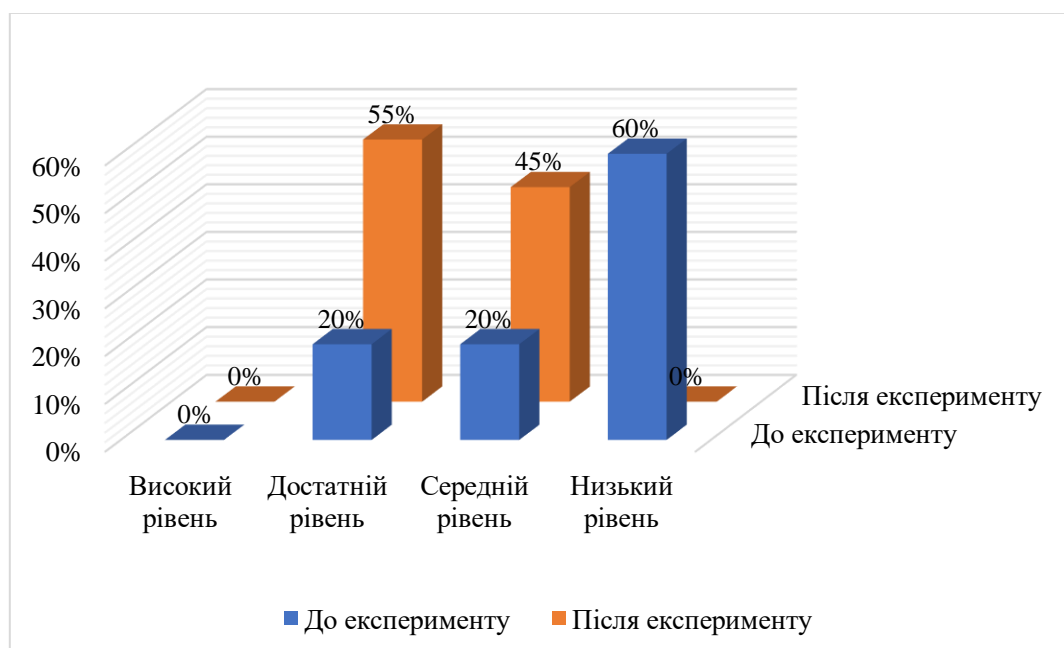

Рис. 1.2. Узагальнені результати учнів із порушеннями мовлення до та після проведеного експерименту

Після проведеного експериментального дослідження щодо формування мелодико-інтонаційної сторони мовлення дітей молодшого шкільного віку із порушеннями мовлення шляхом проведення спеціально розроблених тренінгів можна констатувати наступні результати.

Якщо до експерименту більша половина дітей демонстрували низький рівень, то після проведеної логокорекційної роботи констатовано його відсутність. Вдвічі збільшилися середні показники (до експерименту 20%, після - 45%). У цих дітей відмічаються зміни голосу, непомітні для невідготовленого слухача. Ці зміни стосуються окремих або всіх інтонаційних компонентів. Однак діти ще мають труднощі під час виконання спеціальних завдань на відтворення різноманітних ритмічних та інтонаційних структур. На 35% збільшився достатній рівень. У цих учнів спостерігається непостійне або нестійке відхилення від норми за мелодико-інтонаційною виразністю мовлення. Спонтанне мовлення достатньо інтоноване, але під час виконання спеціальних завдань часто спостерігаються неточність або окремі помилки під час передачі ритмічного та мелодійного малюнку. Завдання виконуються з помилками.

Результати повторної діагностики виразності мовлення у дітей молодшого шкільного віку з мовленнєвим дизонтогенезом значно покращилися, це вказує на ефективність розроблених тренінгів. Зокрема:

- діти проявили значущий прогрес у вираженні емоцій, тобто стали більш вправними у використанні інтонацій для передачі різноманітних емоцій, що позитивно вплинуло на їхню комунікацію;
- учні виявили здатність розширювати свій інтонаційний ресурс, почали експериментувати з різними інтонаційними схемами та ритмічними варіаціями, що сприяло більшій різноманітності мовлення;
- відзначено покращення в діалогічному мовленні, покращена здатність більш ефективно використовувати інтонацію для вираження своїх ідей та взаємодії з іншими учасниками спілкування;
- учнями з мовленнєвими порушеннями продемонстровано покращений самоконтроль учнів над своєю інтонацією, вони можуть активно впливати на темп та ритм свого мовлення, щоб досягти бажаного виразного ефекту;
- діти молодшого шкільного віку почали більш успішно використовувати отримані навички імітації та наслідування інтонаційних схем у реальних ситуаціях спілкування.

Висновки. Виразність мовлення визначається як здатність передавати інформацію чітко, ефективно та виразно, з відповідною інтонацією, акцентом і артикуляцією. Виразність мовлення має структуру, яка включає в себе компоненти, які необхідно формувати в мовленні дітей. Для їхнього успішного формування необхідно не тільки створювати ефективне мовленнєве середовище, але й за умови їхніх дисфункцій визначати механізми порушень і цілеспрямовано на них впливати.

Розроблені елементи технології формування виразності мовлення в ході експериментального дослідження довели свою ефективність та показали позитивні результати. Діти молодшого шкільного віку з мовленнєвим дизонтогенезом після проведення тренінгів покращили свої показники, а також в позитивну сторону змінився загальний рівень виразності мовлення. Такі тренінги можуть стати ефективним інструментом не тільки формування виразності мовлення, але й стати дієвим інструментом покращення комунікативних навичок цієї категорії дітей. Проте проведений експеримент не вичерпує всього дослідження та має за мету обов'язкове подальше продовження роботи над виразністю мовлення.

Література:

1. Галущенко В.І. Корекційна робота з формування просодичного компонента мовлення у дітей із ЗПР. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: Корекційна педагогіка*, 2015. С. 29-33.
2. Конопляста С.Ю. Розвиток сенсомоторного рівня мовленнєво-рухової організації у дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією. *Логопедія*. 2013. № 4. С. 43-49.
3. Літовченко О.В., Собакіна І.В. Логопедична робота з розвитку просодичних компонентів мовлення при дизартрії у дітей 5-6 років. *Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика: Матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (4 листопада 2022 р., випуск 4)*, 2022 р. Одеса: видавництво ТОВ «Лерадрук». С. 123-133.
4. Щостак О. Формування виразного мовлення у дошкільників із дизартрією в процесі ігор-драматизацій. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023. С. 308-311. DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-3-49>.
5. Lindsay K. Butler, Helen Tager-Flusberg. Fine motor skill and expressive language in minimally verbal and verbal school-aged autistic children. *Autism Research*, 2023. Volume16, Issue3. P. 630-641. <https://doi.org/10.1002/aur.2883>

References:

1. Halushchenko, V.I. (2015). Korektsiina robota z formuvannia prosodychnoho komponenta movlennia u ditei iz ZPR [The correctional work on the formation of prosodic component of speech in children with mental retardation]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drakomanova. Serii: Korektsiina pedahohika*, (pp. 29-33) [in Ukrainian].
2. Konopliasta, S.Iu. (2013). Rozvytok sensomotornoho rivnia movlennievo-rukhoivoi orhanizatsii u ditei starshoho doshkilnoho viku zi stertoiu dyzartriieiu [Development of sensorimotor level of speech and motor organization in senior preschool children with erased dysarthria]. *Lohopediia*. (Vol. 4), (pp. 43-49) [in Ukrainian].
3. Litovchenko, O.V., Sobakina, I.V. (2022). Lohopedychna robota z rozvytku prosodychnykh komponentiv movlennia pry dyzartrii u ditei 5-6 rokiv [Speech therapy work on the development of prosodic components of speech in dysarthria in children aged 5-6 years]. *Aktualni problemy doshkilnoi osvity: teoriia i praktyka: Materialy II Vseukrainskoi konferentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh uchenykh (4 lystopada 2022 r., vypusk 4)*. Odessa: vydavnytstvo TOV «Leradruk». (pp. 123-133) [in Ukrainian].

4. Shchostak, O. (2023). Formuvannia vyraznoho movlennia u doshkilnykiv iz dyzartriieiu v protsesi ihor-dramatyzatsii [Formation of expressive speech in preschoolers with dysarthria in the process of dramatization games]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. (pp. 308-311). DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-3-49> [in Ukrainian].

5. Lindsay K. Butler, Helen Tager-Flusberg. Fine motor skill and expressive language in minimally verbal and verbal school-aged autistic children. *Autism Research*, 2023. Volume16, Issue3. P. 630-641. <https://doi.org/10.1002/aur.2883> [in English].